

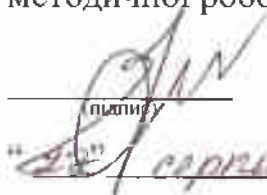
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної та
методичної роботи

Олег НАЗАРОВ

2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях»

циклу професійної (обов'язкової) підготовки
за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за освітньо-науковою програмою «Екстремальна та кризова психологія»

2020 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях» для підготовки здобувачів вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» розроблена відповідно до освітньо-наукової програми «Екстремальна та кризова психологія».

Розробник:

доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах, канд. психол. наук., доцент Кучеренко С.М.

Робочу програму навчальної дисципліни рекомендовано кафедрою психології діяльності в особливих умовах

Протокол від «18» червня 2020 року № 11

Начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах

(підпис) Ліна ПЕРЕЛИГІНА

« 18 » червня 2020 року

Схвалено вченою радою соціально-психологічного факультету

Протокол від «26» серпня 2020 року № 12

Голова вченої ради соціально-психологічного факультету

(підпис) Андрій КУФЛІЄВСЬКИЙ

« 26 » серпня 2020 року

1 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, (спеціалізація) освітній ступень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (шифр і назва)	Професійної (обов'язкової) підготовки	
Модуль 1	Спеціальність (освітньо-професійна/ (освітньо-наукова) програма): 053 «Психологія» (шифр і назва) «Екстремальна та кризова психологія» (назва освітньої програми)	Рік підготовки:	
Індивідуальне (науково-дослідне) завдання _____ (назва)		3	3
Загальна кількість годин 90		Семестр	
з них:		5	6
аудиторних 44	Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії) рівень вищої освіти (назва рівня вищої освіти)	Лекції	
самостійної роботи 46		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		24 год.	4 год.
		Лабораторні	
		_____ год.	_____ год.
		Самостійна робота	
		46 год.	78 год.
	Індивідуальні завдання: _____ год.		
	Вид контролю: диф.залік, ек-замен.		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 44/46

для заочної форми навчання – 12/78

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у здобувачів вищої освіти системи психологічних знань щодо особливостей поведінки особистості в надзвичайних та екстремальних ситуаціях природного, техногенного або соціального характеру, вивчення її основних закономірностей та визначення змістовних характеристик для забезпечення безпечних умов праці, життєдіяльності, ефективності виконання професійних завдань, та збереження психічного здоров'я.

Завдання:

- засвоєння здобувачами вищої освіти знань про особливості поведінки особистості в надзвичайних та екстремальних ситуаціях природного, техногенного або соціального характеру;
- формування вміння узагальнювати, здійснювати психологічний аналіз особливостей поведінки особистості в екстремальних ситуаціях, приймати рішення на основі логічних аргументів на засадах загальнонаукової методології;
- формування системного наукового світогляду, застосування новітніх психологічних технологій у розв'язанні завдань дослідження поведінки особистості в екстремальних ситуаціях;
- надавати завдання до професійно-психологічного відбору персоналу;
- сформувати вміння здійснення психологічного супроводу професійної діяльності, підготовки, адаптації, консультування керівників та оцінки персоналу з урахуванням особливостей поведінки особистості в екстремальних ситуаціях.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен отримати:

знання:

- концептуальних моделей, наукових доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальних постулатів та теорій поведінки людини в надзвичайних та екстремальних ситуаціях природного, техногенного або соціального характеру;
- особливостей змісту психологічного аналізу поведінки особистості в екстремальних ситуаціях;
- динаміки поведінки людини в екстремальних ситуаціях;
- методів роботи з особистістю по формуванню оптимальної поведінки в екстремальних ситуаціях;
- особливостей адаптивної поведінки людини в небезпечних ситуаціях;
- урахування особливостей поведінки людини в екстремальних ситуаціях при профвідборі персоналу;
- організаційних заходів пов'язаних з моніторингом, прогнозуванням, психологічною роботою з особливостями поведінки особистості в екстремальних ситуаціях;

уміння:

- визначати проблеми, пов'язані з особливостями поведінки особистості в екстремальних ситуаціях, розробляти шляхи їх вирішення;
- здійснювати психологічний аналіз поведінки особистості в екстремальних ситуаціях;
- психологічної діагностики, корекції та психопрофілактики поведінки особистості в екстремальних ситуаціях;
- організовувати психологічну роботу з професійної підготовки, адаптації, діяльності з урахуванням особливостей поведінки особистості в екстремальних ситуаціях з метою створення безпечних умов праці та життєдіяльності;
- демонструвати системний науковий світогляд, уміння креативно мислити, формулювати висновки і розробляти рекомендації з використанням новітніх технологій у розв'язанні поставлених завдань дослідження поведінки особистості в екстремальних ситуаціях;

комунікація:

- вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому;
- використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях;

автономія та відповідальність:

- демонстрація значної авторитетності, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічна та професійна доброчесність, послідовна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності;
- здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти:

- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та практики у галузі екстремальної та кризової психології;
- здатність використовувати та розробляти психологічні способи подолання фахівцями ризиконебезпечних професій негативних психічних станів, що викликані кризовими та екстремальними ситуаціями;
- здатність аналізувати та систематизувати інформацію щодо вивчення психологічних умов та шляхів встановлення відповідності особистісних якостей фахівців ризиконебезпечних професій вимогам діяльності в особливих умовах.

3. Програма навчальної дисципліни**Модуль 1. Засади поведінки особистості в екстремальних ситуаціях****Тема 1. Психологія поведінки людини в надзвичайних ситуаціях**

Сутність і зміст психології поведінки в надзвичайних ситуаціях. Психологічна готовність людей до надзвичайних ситуацій. Групова поведінка людей в надзвичайних ситуаціях. Паніка. Профілактика панічних реакцій. Інформаційно-психологічні рекомендації впливу на людей в надзвичайних ситуаціях.

Тема 2. Особливості поведінки людини яка здійснює діяльність в екстремальних умовах

Екстремальні фактори діяльності та Психологічна класифікація екстремальних ситуацій: швидкоплинна, тривала, ситуація з елементом невизначеності ситуація, що потребує готовності до екстрених дій, ситуація з надходженням помилкової інформації, ситуація «домінантного стану», критична ситуація, група стрес-факторів. Суб'єктивні чинники відображення умов екстремальної діяльності та особливості індивідуально-особистісної сфери рятувальників.

Основні психічні стани людини в екстремальних ситуаціях: стан тривоги, випадки бойової втоми, випадки бойового шоку, асоціальна поведінка, стан помутніння свідомості, конверсійна істерія. Реакція фахівців ризику небезпечних професій на вплив стресорів екстремальної ситуації: ступінь бойової активності, значущість службових дій, ступінь напруженості і характер службових дій рятувальників, кількість фізичних та психічних втрат у підрозділі.

Основні напрями дослідження адаптації до діяльності в екстремальних умовах: клініко-психологічні дослідження, вивчення реакції окремих органів (систем органів) або психічних процесів на робоче навантаження, комплексного вивчення психічних і функціональних станів людини у професійній діяльності. Варіанти психічної дезадаптації особового складу в екстремальних умовах службової діяльності. Форми поведінки рятувальників в умовах екстремальної ситуації.

Тема 3. Методи роботи з особистістю по формуванню оптимальної поведінки в екстремальних ситуаціях

Сучасні підходи до організації психологічної допомоги при кризових станах особистості: раціональна психотерапія, когнітивна психотерапія, гештальт - терапія, гіпноз і трансові техніки, екзистенціальна терапія, метод прогресивної м'язової релаксації, метод

аутогенного тренування, групова поведінкова терапія. Програма кризової допомоги як моделі розв'язання проблем

Відтворення психологічних факторів екстремальної ситуації у процесі тренувань. Методи ідеомоторного тренування Особливості роботи з вольовими якостями особистості, профілактика несподіванок. Сучасні підходи в роботі зі страхами особистості.

Тема 4. Поведінка натовпу при екстремальних ситуаціях

Особливості поведінки натовпу в екстремальній ситуації. Теорія масової паніки. Теорія колективної поведінки. Теорія соціальної ідентичності.

Тема 5. Особливості реагування людини в надзвичайних ситуаціях

Стратегії опанування стресовими ситуаціями (копінги) психологічної безпеки особистості. Базисні копінг - стратегії активні та пасивні. Стратегії поведінки як різні варіанти процесу адаптації, ефективність копінгів - групи: продуктивні і непродуктивні, типи поведінки оволодіння зі стресом, психологічні копінг- ресурси. Основні типи реагування постраждалими на втрату внаслідок надзвичайної ситуації «закритий», «активний», «уникаючий», «смирений», «безпомічний». Стан психічної напруги. Адаптивна поведінка в екстремальних ситуаціях: аварія на автотранспорті, залізничному транспорті. Особливості адаптивної поведінки при авіакатастрофах, при захопленні літака Особливості адаптивної поведінки під час землетрусу. Адаптивна поведінка при корабельній аварії. Адаптивна поведінка при зіткненні з загрозою фізичного насильства.

МОДУЛЬ 2.

Тема 2.1. _____

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	ла б	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1 Психологія поведінки людини в надзвичайних ситуаціях	16	4	4			8	12	2	1			9
Тема 2. Особливості поведінки людини яка здійснює діяльність в екстремальних умовах	14	4	4			6	21	2	1			18
Тема 3 Методи роботи з особистістю по формуванню оптимальної поведінки в екстремальних ситуаціях	24	4	6			14	24	2	1			21
Тема 4 Поведінка натовпу при екстремальних ситуаціях	18	4	4			10	15	1				14
Тема 5 Особливості реагування	18	4	6			8	18	1	1			16

людини в надзвичайних ситуаціях												
Разом за модулем 1	90	20	24			46	90	8	4			78
Модуль 2												
Тема 2.1												
Тема 2.2												
...												
Разом за модулем 2												
...												

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема Психологічна готовність людей до надзвичайних ситуацій.	2	1
2	Тема Інформаційно-психологічні рекомендації впливу на людей в надзвичайних ситуаціях	2	
3	Тема Фактори виживання і ризику при попаданні людини в екстремальні ситуації	4	1
4	Тема Особливості роботи з особистістю котра здійснює діяльність в екстремальних ситуаціях.	4	
5	Тема Особливості роботи з вольовими якостями особистості, профілактика несподіванок	2	
6	Тема Особливості поведінки натовпу в надзвичайних ситуаціях	4	
7	Тема Вивчення основних типів реагування людини в надзвичайній ситуації	4	1
8	Тема Особливості адаптивної поведінки людини в екстремальних ситуаціях	2	1
	Разом	24	4

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		
	Разом	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-
2	-	-
...	-	-
	Разом	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Актуальні проблеми поведінки людини в надзвичайних ситуаціях	4	8
2	Психологічний супровід людини, яка здійснює діяльність в екстремальних умовах	6	8
3	Особливості поведінки людини під час адаптації до діяльності в екстремальних умовах	4	10
4	Урахування особливостей поведінки людини в надзвичайних ситуаціях під час атестація персоналу	4	10
5	Дослідження факторів впливу на поведінку особистості в екстремальних ситуаціях	6	8
6	Динаміка поведінки фахівців ризиконебезпечних спеціальностей	4	10
7	Особливості психологічного забезпечення діяльності в екстремальних умовах	4	8
8	Вплив поведінки особистості на надійність та безпечність професійної діяльності.	6	8
9	Шляхи та засоби збереження, підтримки і відновлення працездатності спеціалістів в екстремальних умовах	4	4
10	Тренінги саморегуляції в екстремальних умовах	4	4
	Разом	46	78

9. Індивідуальні завдання

Не заплановано

10. Форми і методи навчання.

Лекції, семінарські заняття, самостійна та індивідуальна робота слухачів. У процесі організації навчальних та семінарських занять можуть застосовуватися активні методи: дискусія, круглий стіл, тематична зустріч, ділова гра, розв'язання ситуаційних задач, виїзні заняття, метод евристичних питань та метод евристичних асоціацій тощо.

11. Методи контролю

Для оцінки знань слухачів використовується поточний та підсумковий контролю. Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському та практичному занятті методом опитування та письмового тестового контролю. У процесі вивчення дисципліни слухачі виконують модульні контрольні роботи. Підсумкова форма контролю - іспит.

12. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти:

Поточний контроль та самостійна робота								Підсумковий контроль (Диф.залік)	Сума балів за дисципліну
Модуль 1									
T1	T2	T3	самостійна робота						
30	30	15	10					15	100

Поточний контроль та самостійна робота									Підсумковий контроль (екзамен)	Сума балів за дисципліну
Модуль 2										
T4	T5	самостійна робота		
40	30	10							20	100

Оцінка за бальною шкалою елементів навчальної діяльності з дисципліни

Елементи навчальної діяльності	Усього за семестр балів
Відвідування та робота на занятті	70
Самостійна робота	10
Модульна контрольна робота	
Усього – максимум за період	80
<i>Додаткові необов'язкові завдання та науково-дослідна діяльність здобувача вищої освіти</i>	
Складання екзамену (максимум)	20
Накопичувальний підсумок	100

Шкали оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності за шкалою ВНЗ	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен, диф. залік	залік
90-100 <i>(та вище з урахуванням необов'язкових завдань)</i>	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
65-79	C		
55-64	D	задовільно	
50-54	E		
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

13. Методичне забезпечення

- 13.1. Контрольні питання для проведення підсумкового контролю (модульний контроль, екзамен) (Додаток 1)
- 13.2. Плани семінарських занять (Додаток 2)
- 13.3. Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти (Додаток 3)
- 13.4. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт (Додаток 4)
- 13.5. Паке́т комплексних контрольних робіт (ККР) для перевірки знань (Додаток 5)

14. Рекомендована література

Базова

1. Екстремальна психологія: Підручник / за заг. ред. проф. О.В.Тімченка – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
2. Кризова психологія: навчальний посібник /за заг. ред. проф. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. – 383 с.

3. Назаров О.О., Оніщенко Н.В., Садковий В.П., Садковий О.В., Склень О.І., Тімченко О.В. Психологічні особливості базових копінг-стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: монографія /О.О.Назаров, Н.В. Оніщенко, В.П. Садковий, О.В. Садковий, О.І. Склень,О.В.Тімченка - Х.: Вид-во УЦЗУ, 2008. - 221 с.
4. Олійников О.А., Оніщенко Н.В., Тімченко О.В., Тітаренко Д.С., Христенко В.Є. Особливості функціонування механізмів психологічного захисту у рятувальників в умовах екзистенціальної загрози: монографія/ О.А. Олійников, Н.В. Оніщенко, О.В. Тімченко, Д.С. Тітаренко, В.Є. Христенко - Х.: НУЦЗУ, 2011. - 151 с.
5. Оніщенко Н. В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти: монографія. / Н. В. Оніщенко – Х.: НУЦЗУ, Право, 2014. – 584 с.
6. Освітньо - наукова програма вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» за спеціалізацією «Екстремальна та кризова психологія» / Л. М. Балабанова, В. Ф. Боснюк, Л. А. Перелигіна, О. В. Тімченко – Х.: НУЦЗУ, 2019. - 30 с
7. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: підручник / за заг. ред. В.П. Садового. – Х.: УЦЗУ, 2009. – 244 с.
8. Приходько І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності: [монографія] / І. І. Приходько. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2013. – 745 с.
9. Приходько, І. І. Психологія екстремальної діяльності [Текст]: навч. посіб. / Приходько І. І., Колесніченко О. С., Тімченко О. В. та ін. – Х. : НАНГУ, 2016. – 571 с.
10. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції : монографія /за заг. ред. Н.В. Оніщенко, О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, 2019. – 176 с
11. Тімченко, О. В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія / Тімченко О.В. – Х.: Вид-во Унту внутр.справ, 2000. – 268 с

Допоміжна

1. Блінов О.А. Формування емоційної стійкості у військовослужбовців аеромобільних військ під час повітрянодесантної підготовки: Автореф. дис. канд. психол. наук. / О.А. Блінов - К., 1999. - 18 с
2. Броневицький Г.А. Управління психічними станами моряків у походах / Г.А. . Броневицький - М.: Воєніздат, 1984. -С 108-134.
3. Карпухина А.М. Контроль и регуляция состояний человека как факторы повышения эффективности трудовой деятельности / А.М. Карпухина - К.: Знание, 1985. - 20 с.
4. Карпухина А.М. Психологические и психофизиологические пути повышения эффективности деятельности / Карпухина А.М - К.: РДЭНТП, 1990. - С. 1-19.
5. Корольчук М.С. Актуальні проблеми психофізіологічної діяльності військових спеціалістів. /М.С. Корольчук -К.: КВГІ, М0У, 1996. - 160 с.
6. Крайнюк В.М. Психологічні особливості проявів агресивності і тривожності у юнаків призовного віку: Автореф. дис. канд. психол. наук. /В.М. Крайнюк - К., 1999. -18 с
7. Осьодло В.І. Психодіагностика та корекція функціональних станів офіцерів у динаміці професійної діяльності. Автореф. дис. канд. психол. наук. / В.І. Осьодло - К., 2001. – 18с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.psylist.net>
2. <http://psychology-naes-ua.institute>
3. <http://www.nbu.gov.ua>

Розробник(и) програми:
доцент, к психол.н, доцент

Сергій КУЧЕРЕНКО